

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Worden zoals wij: Onderwijs en de opkomst van de geïndividualiseerde samenleving sinds 1945

Mellink, A.G.M.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Mellink, A. G. M. (2013). Worden zoals wij: Onderwijs en de opkomst van de geïndividualiseerde samenleving sinds 1945.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voorwoord

Een wetenschapper scheidt het liefst problemen. Hoewel die neiging buiten de universiteit niet altijd in goede aarde valt, is zij van onschatbaar maatschappelijk belang. Zoals een crimineel meestal wordt ontdekt nadat een signalement is uitgevaardigd, zo komen maatschappelijke vraagstukken pas boven tafel als er een probleem van wordt gemaakt. Een adequate probleemschets is voorwaarde voor de zoektocht naar oplossingen. Daarom is het goed te weten dat er wetenschappers bestaan, die overal een probleem in willen zien.

In dit boek behandel ik een maatschappelijk vraagstuk dat velen voor mij hebben opgemerkt: de individualisering van onze samenleving. Ik betoog dat de individualisering van naoorlogs Nederland, die doorgaans wordt beschreven als de onthechting van individu en maatschappij, precies het tegengestelde heeft bewerkstelligd. Zij heeft een hechte groeps cultuur van zelfbenoemde individuen geschapen. Tijdens de uitwerking van deze analyse heb ik me door drie ambities laten leiden. Ten eerste wilde ik individualisering als historisch proces traceren. Hoewel Nederlanders hun samenleving doorlopend als ‘geïndividualiseerd’ typeren, is naar de totstandkoming van dit zelfbeeld verrassend weinig onderzoek verricht. Ten tweede wilde ik de opkomst van dit geïndividualiseerde zelfbeeld begrijpen. Een historicus hoort naar mijn idee niet alleen de tijdgeest in de kraag te vatten, maar moet ook zoeken naar structuur achter de verschijnselen. Tijdens mijn zoektocht ontdekte ik sociologische theorieën over individualisering, die mij in staat stelden structuren waar te nemen die tijdgenoten ontgingen. Daarom beschouw ik dit boek als een geschiedkundig en een sociologisch werk. Ten slotte wilde ik via mijn onderzoek inzicht krijgen in de staat van onze hedendaagse ‘geïndividualiseerde’ samenleving. Al snel werd mij duidelijk dat de hedendaagse gehechtheid aan individuele vrijheid, lang niet voor iedereen meer vrijheid oplevert. Aan het einde van dit boek plaats ik kanttekeningen bij deze ontwikkeling. Hoewel dit boek is bedoeld als een wetenschappelijke proeve van bekwaamheid, onttrekt het zich niet aan het politieke debat.

Ik heb dit boek met veel plezier geschreven. Dat was mij niet gelukt zonder de hulp en toewijding van anderen. In de eerste plaats noem ik James Kennedy. Als promotor gaf hij mij veel ruimte om mijn onderzoek naar eigen inzicht in te vullen, zonder daarbij in te leveren op zijn persoonlijke betrokkenheid. Ik dank hem voor zijn kundige begeleiding, maar meer nog voor het grote vertrouwen dat uit zijn taakopvatting sprak. Nelleke Bakker, mijn

copromotor, dank ik voor haar grondige, constructieve en aanmoedigende begeleiding, die mij voor veel fouten en misinterpretaties heeft behoed.

Kees-Jan van Klaveren leerde ik kennen als mede-promovendus binnen het onderzoeksproject 'Inclusive Thinking'. Hij werd mijn eerste collega binnen het wetenschappelijk bedrijf, en ik had mij geen betere eerste collega kunnen wensen. Zijn analytische doortastendheid, nauwgezetheid en schrijftalent zijn voor mij een inspirerend voorbeeld geweest; nog hoger schat ik zijn oprechte persoonlijke betrokkenheid, die veel voor mij betekent. Dit laatste geldt ook voor mijn projectgenoot Markha Valenta, die steeds opnieuw bereid was mee te denken over de richting en de zeggingskracht van mijn onderzoek. Zonder haar creatieve inbreng, haar intelligente vragen en haar warme belangstelling had dit boek er anders uitgezien.

Verder dank ik de leden van de onderzoeksgroep 'Inclusive Thinking', waarmee ik regelmatig over lopend onderzoek discussieerde. Ook mijn collega-promovendi binnen het Huizinga Instituut voor Cultuurgeschiedenis en het Netwerk Politieke Geschiedenis, alsmede de leden van het Discussienetwerk Onderwijsgeschiedenis hebben mij geholpen met hun commentaar op mijn werk. Ik noem van hen in het bijzonder Sarah van Ruyskensvelde, Wim de Jong en Marieke Smit. Binnen de Universiteit van Amsterdam heb ik veel profijt gehad van gesprekken die ik voerde met Laurens Buijs, Paul Mepschen en Rogier van Reekum. Hoewel we op verschillende afdelingen werkten, en in die zin collega's op afstand bleven, heb ik de waarde van de sociale wetenschappen voor historisch onderzoek vooral leren kennen via hun aanstekelijke enthousiasme en hun intellectuele scherpzinnigheid.

Binnen de afdeling geschiedenis lazen verschillende collega's mee. Piet de Rooy becommentarieerde losse hoofdstukken nauwgezet. Zijn indrukwekkende kennis van de Nederlandse geschiedschrijving was voor mij zeer waardevol. Peter van Dam had grote invloed op mijn gedachtenvorming over verzuiling, religie en *civil society*. Gemma Blok las delen van het proefschrift en leverde een belangrijke bijdrage aan mijn begrip van de jaren zeventig. Mieke Aerts becommentarieerde delen van mijn proefschrift, en bleek dankzij haar tegendraadse directheid een heel plezierige gesprekspartner.

Hoewel ik in 2008 een betrekkelijke nieuwkomer was aan de Universiteit van Amsterdam, heb ik me daar snel thuis gevoeld. Dat kwam voor een belangrijk deel door de plezierige samenwerking met mijn collega's van de afdeling geschiedenis, en dan met name met mijn mede-promovendi. Van hen noem ik Tim Verlaan, maar ook mijn kantoorgenoten Erik Jacobs, Merel Klein, Merel Leeman, Ivo Nieuwenhuis, Joris Oddens, Eleá de la Porte en Mart Rutjes. Met hun enthousiasme, hun grilligheid, hun humor en hun warme collegialiteit hebben zij het kantoor op de hoek van de Raadhuisstraat en het Singel voor mij tot kamer 462 gemaakt.

Geboren als zoon van twee basisschoollerares, zag ik het feit dat mijn onderzoek zich op onderwijs richtte aanvankelijk met gemengde gevoelens tegemoet. Toch heb ik me uiteindelijk met veel plezier op het onderwijs gestort. Mijn verhouding tot het schrijven was minder ingewikkeld, want eigenlijk heb ik dat al van kinds af aan gedaan. Vanaf die eerste schrijfsels hebben mijn beide ouders mijn leerproces met hun onvoorwaardelijke, liefdevolle belangstelling gevolgd. Een kleine kwarteeuw later verlaat ik eindelijk echt de schoolbanken. Graag draag ik bij die gelegenheid dit boek aan hen op.

Amsterdam, januari 2013